

Komparatistický kongres

Josef Hrdlička

Univerzita Karlova

josef.hrdlicka@ff.cuni.cz

Josef Šebek

Univerzita Karlova

josef.sebek@ff.cuni.cz

Anna Schubertová

Univerzita Karlova

an.schubertova@gmail.com

OPEN
ACCESS

Od 24. do 29. července 2022 se v Tbilisi konal 23. kongres ICLA (International Comparative Literature Association). ICLA je přední světovou organizací v oboru a od jejích pravidelných kongresů, které se konají každé tři roky, lze očekávat impulsy i shrnutí ovlivňující komparativní studia literatury v nadcházejícím období. Letošní kongres proběhl pod titulem „Re-Imagining Literatures of the World: Global and Local, Mainstreams and Margins“, který postihuje některá z podstatných témat kongresu. Akce se konala po dvou letech covidové epidemie, což její podobu poznamenalo. Oproti minulým letům se velká část účastníků rozhodla pro distanční účast, takže se některé sekce konaly hybridně a jiné pouze on-line. Díky tomu se mohli zúčastnit i badatelé, kteří by se do Tbilisi jinak nedostali, zároveň se ale celá akce do jisté míry rozdrobila a některé sekce probíhaly spíše jako izolované minikonference s programem upraveným ad hoc. Přesto se na místě sešlo kolem čtyř stovek účastníků a hlavní prezentační program byl poměrně bohatý.

Po prvním dnu, jenž byl vyhrazen registraci, proběhlo pět intenzivních dní naplněných řadou přednášek účastníků, kterým v prvních třech dnech udávaly tón hlavní přednášky pro celé plénum. Po oficiálních proslovech otevřela kongres hlavní pořadatelka Irma Ratiani z tbiliské univerzity s úvodní přednáškou o gruzínské literatuře. Na ni navázal Marko Juvan z Lublaně, který hovořil na téma pro české badatele aktuální: „Jak uvažovat o světové literatuře z jejích okrajů?“ V první části představil známé modely světové literatury, zmínil tradici kánonu a ekonomický model světové literatury a překladu a ve druhé části se pokusil o rozlišení dvou typů pohybů v poli světové literatury — globálního, v němž převládají mezinárodní spisovatelé hvězdy a silná nakladatelství, a kapilárního, který působí spíše na okrajích a je založen na činnosti v periferních okruzích spisovatelů, kritiků, překladatelů. Jako jeden z příkladů zmínil aktivitu Petera Handkeho, který uvedl do několika jazyků slovinského spisovatele Florjana Lipuše. Pro doplnění lze dodat, že podobným způsobem uváděl Handke na evropskou scénu Jana Skácela.

Toshiko Ellis z univerzity v japonské Nagoje si v přednášce o den později položila bohužel opět velmi aktuální otázku, jakým způsobem může literatura, a zejména poezie účinně promlouvat v situaci války, násilí a bezpráví. Zabývala se autorskými strategiemi pěti japonských avantgardních básníků tvořících v období vystupňovaného japonského militarismu a angažmá ve druhé světové válce. Její přednáška měla charakter seznámení s danými autory a interpretačních komentářů k jejich básním, které zpřístupnila v anglickém překladu. V básni Hidea Ogumy (1901–1940) lyrickému subjektu postupně zbavovanému orgánů hlasu a fyzického projevu nakonec zbývá k mluvení už jen rít. Experimentální „Slimáci píseň“ Cujašihho Sakaie (1928–1966) je v překladu a ještě výrazněji v japonském originále velmi obtížně čitelná, neboť dojem bezmoci a dezorientace navozuje mj. tím, že zcela rozrušuje syntax a hranice mezi větnými celky. Prosté záznamy každodenních situací Kamenosukeho Ogaty (1900–1942) vypovídají o situaci jedince neschopného ovlivnit běh velkých dějin, který se ho však bolestně dotýká a vede k radikálnímu uzavření se do sebe ústícímu až v sebezničení. Autoři, jimiž se Toshiko Ellis v přednášce zabývala, vesměs stále nepatří do kánonu japonské poezie.

Střeďeční přednášku pronesla Jennifer Wallace z Cambridge a věnovala se v ní epidemii covidu a styčným bodům především s antickou tragédií. V pojetí tragédie odkazovala k Raymondu Williamsovi a jeho důrazu na vztah tragédie a skutečnosti a poté uvedla některé momenty, které prožívání covidové epidemie tragédii přibližují. Základní otázkou v pozadí přednášky bylo, zda lze o čemkoli kolem covidové epidemie prohlásit, že to je tragické (rozumí se vzhledem k tradici žánru). Přestože některé paralely poskytly zajímavý vhled a ukázaly nedávné události v novém světle, přednáška zvláště v diskusi nevyzněla jednoznačně. Otevřená zůstala otázka katarze, kterou přednášející možná příliš snadno odsunula stranou poukazem na nejednoznačnost pojmu u Aristotela. Stejně tak zůstal viset ve vzduchu dotaz po mezích předloženého srovnání.

Základní program probíhal v sekcích a panelech. Tři speciální sekce pod souhrnným názvem „Comparative Literature and Social Justice“ vyhlásili pořadatelé v souvislosti s tématem kongresu: „Literature Facing the Challenges of the Anthropocene“; „Literature Facing the Challenges of Racial/Ethnic/Caste Divides: Re-imagining Justice“; „Literature Facing Linguistic Challenges Today“. Dále pak proběhlo celkem pětadesát tematicky zaměřených skupinových panelů. Účastníci těchto panelů byli vybírání jejich organizátory na základě zaslaných abstraktů. Výhodou předem naplánovaných panelů byla pochopitelně větší provázanost příspěvků a někdy i to, že jejich účastníci na kongresu pokračovali v již dříve započatých diskusích. Tyto panely často zahrnovaly dva i více časových segmentů. Tematickou šíří přiblíží například panel „Urban Borderlands — Comparative Perspectives“, jehož příspěvatelé se pod záštitou *literary urban studies* soustředili na škálu témat od reprezentací urbánních a prostorových fenoménů v literatuře (namátkou: sanatoria pro tuberkulózní pacienty, sociální geografie předměstí, vztah města a železnice) po obecnější problémy (jak je v současnosti v různých kulturách vymezováno předměstí nebo jaké kulturní stereotypy jsou spojovány s konkrétními předměstskými celky a je obývanými etniky).

V programu byly dále například tyto panely, jejichž názvy naznačují rozsah akce: „Theorizing Marginality“; „Pandemic Imaginations“; „Characters without Names: The Anonymous and the Crowds“; „Translation and Reparation“ či „Forms, Genres,

Media in Baroque and Neo-Baroque: Intermedial, Comparative, and Trans-Historic“. Tematické sekce, které ex post sestavili organizátoři konference, zpravidla rovněž přesahovaly jeden časový segment. Za všechny lze uvést „Words and Images Crossing Literary and Critical Borders“; „East and West: Literary and Cultural Paradigms“ nebo „Gender and Sexuality in Contemporary Literature and Culture“. Tyto sekce se občas nevyhnuly organizačním problémům — absence moderátora v některých případech vedla k tomu, že se na některé mluvčí nedostalo, jindy se v jednom panelu sešly příspěvky ve francouzštině a prezentující, kteří francouzštinu neovládají. Nakonec se nicméně většinou rozvinuly zajímavé diskuse, a to i díky ochotě účastníků k jisté improvizaci.

Středo- a východoevropský prostor neměl v tematických panelech příliš silné zastoupení. Jednu z výjimek představoval panel „Re-emergence of the Realist Novel in East-Central Europe during Post-Stalinism“, jehož se zúčastnili Josef Šebek a Anna Schubertová. Panel zaštiťovaly Oana Fotache Dubalaru a Magdalena Raduta z Bukureštské univerzity. Jak název napovídá, soustředil se na návraty k realistickému románu ve východním bloku, které se lišily od socialistického realismu stalinského typu. Příspěvek Magdaleny Raduty se věnoval metodologickým specifikům literárního pole poststalinského Rumunska ve vztahu k realismu, další příspěvky interpretovaly dobové romány Elsy Triolet (Velimir Mladenović), Ladislava Fukse (Josef Šebek) a Marina Predy (Oana Fotache Dubalaru) a analyzovaly jejich vztah k poetice a tématům realistického románu, poslední příspěvek (Anna Schubertová) zkoumal dobové debaty v Československu a u Györgye Lukácase.

Josef Hrdlička se účastnil panelu s názvem „Making — or Not Making — Sense of Dreams“, který by se dal volně přeložit jako „Vykládat, nebo nevykládat sny“. Panel navazoval na zkoumání snů pod hlavičkou pracovní skupiny (Research Committee) ICLA v letech 2013–2019 s názvem „Kultury snu: Kulturní a literární historie snu“. Iniciátory projektu, který volnějším způsobem stále pokračuje, jsou Manfred Engel (Universität des Saarlandes) a Bernard Dieterle (Université de Haute-Alsace). Spolu s nimi panel organizovala Laura Vordermayer (Universität des Saarlandes). Celkem pět bloků příspěvků v průběhu tří dní uvedl Manfred Engel instruktivní přednáškou, v níž v analogii k Barthesovu pojmu rozvíjel „efekt snového“ (*dream effect*) a jeho znaky na základě otázky, zda existují příznaky či signály, které dovolují text označit za snový, ať už je jako sen označen, či nikoli. Řada dalších příspěvků se většinou věnovala snu u různých literátů — Gottfrieda Kellera, Lewise Carrola, Henriho Michauxe, Hanse C. Artmanna, Richarda Weinera, Josého Eduarda Agualusy, Bena Okriho, Roberta Walsera či Nacumeho Sosekiho, výtvarníků — Maxe Klingera a Maxe Beckmanna, nebo také v hudebním díle Richarda Wagnera; ale rovněž otázkám obecnějším, jako je interpretace snů v čínské kultuře nebo propagandistické heslo „čínského snu“ v moderní Číně.

Pro doktorandy byla v rámci kongresu zorganizována recepce, kde se mohli setkat s dosavadní prezidentkou ICLA Sandrou L. Berman. Jejich příspěvky zároveň mohly soutěžit o cenu pro nejlepší doktorandskou prezentaci.

Na závěr celé akce proběhl kulatý stůl na téma „Budoucnost komparativních literárních studií“, který uváděl Matthew Reynolds (Oxford) — v několika příspěvcích v něm dominovala témata překladu a mnohojazyčnosti a problému minoritních literatur, která dobře korespondovala s tématem kongresu. V poslední den se také

konalo shromáždění členů ICLA (v hybridní formě), na kterém byly shrnuty informace o činnosti za minulé období (za zmínku stojí, že v mezičase mezi kongresy probíhá činnost stálých a dočasných výzkumných skupin) a nakonec volba nového vedení organizace.

Pro účastníky kongresu kromě jedinečné atmosféry místa konání přinesl kongres řadu příspěvků z různých oblastí literární komparistiky, setkání se zajímavými badateli z celého světa, a především živý zájem o obor.